

โอกาสทางการศึกษากับความเป็นธรรมในสังคม

Opportunity in Education and Social Equity

กรรिता ลิ้มะวรา *

บทคัดย่อ

กระแสโลกาภิวัตน์ในปัจจุบันก่อให้เกิดปัญหาความเหลื่อมล้ำในสังคม การเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจสวนทางกับความเสมอภาคในสังคม ความเหลื่อมล้ำเป็นปัจจัยที่บั่นทอนการพัฒนาทั้งในระดับชุมชนและในระดับประเทศชาติ สถานการณ์ความเหลื่อมล้ำดังกล่าวได้แก่การที่บุคคลเพียงบางกลุ่มสามารถเข้าถึงโอกาสต่างๆ ในสังคม ลักษณะเช่นนี้อาจนำไปสู่ปัญหาความขัดแย้งทางชนชั้นของสังคม

การจัดการศึกษาเป็นหนึ่งในความพยายามของรัฐในการแก้ปัญหาความเหลื่อมล้ำทางสังคมในด้านรายได้ โดยใช้การศึกษาเป็นเครื่องมือในการเข้าถึงโอกาสของชนชั้นล่างในสังคม แต่ในความเป็นจริงกลับปรากฏว่าความเหลื่อมล้ำทางสังคมยังคงมีอยู่อย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งปัญหาความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา เช่น เด็กนักเรียนที่คนยากจนต้องประสบปัญหาออกจากโรงเรียนกลางคัน ปัญหาคุณภาพการจัดการศึกษาระหว่างเมืองกับชนบทมีความแตกต่างกันเป็นอย่างมาก เป็นต้น ประเด็นปัญหาที่ต้องพิจารณาได้แก่ การกำหนดแนวทางการกระจายโอกาสทางการศึกษาให้เป็นไปอย่างเท่าเทียมและมีคุณภาพเพื่อนำไปสู่การแก้ปัญหาความเหลื่อมล้ำทางสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพ ดังนั้นวัตถุประสงค์ของบทความจึงเป็นการนำเสนอข้อเสนอแนะการจัดการศึกษาอย่างเท่าเทียมกันเพื่อนำไปสู่ความเสมอภาคของบุคคลสังคม

แนวคิดและหลักการเรื่องความเสมอภาค บทบัญญัติในรัฐธรรมนูญ

แนวความคิดเรื่องหลักความเสมอภาคได้รับการบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยเกือบทุกฉบับและได้รับการปรับปรุงแก้ไขเนื้อหาให้สอดคล้องกับบริบทของสังคมในแต่ละยุคสมัย รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรสยาม พุทธศักราช 2475 มาตรา 12 ได้บัญญัติไว้ว่า “ภายในบังคับแห่งบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญนี้ บุคคลย่อมเสมอกันในกฎหมาย ฐานันดรศักดิ์โดยกำเนิดก็ดี โดยแต่งตั้งก็ดีหรือโดยประการอื่นใดก็ดี ไม่กระทำให้เกิดเอกลิทธิแต่อย่างใดเลย” และมาตรา 14 บัญญัติว่า “ภายในบังคับแห่งบทกฎหมาย บุคคลย่อมมีเสรีภาพบริบูรณ์ในร่างกาย เคหสถาน ทรัพย์สิน การพูด การเขียน การโฆษณา การศึกษาอบรม การประชุมโดยเปิดเผย การตั้งสมาคม การอาชีพ” จะเห็นได้ว่าการเปลี่ยนแปลงปกครอง พ.ศ.2475 มีความมุ่งหมายเพื่อส่งเสริมความเสมอภาคและเสรีภาพของคนทุกคนในสังคมให้เข้าถึงสิทธิต่างๆ

* นักศึกษารัฐประศาสนศาสตรดุษฎีบัณฑิต ภาควิชาสังคมศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 มาตรา 10 ได้บัญญัติไว้ว่า ‘การจัดการศึกษา ต้องจัดให้บุคคลมีสิทธิและโอกาสเสมอกันในการได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐานไม่น้อยกว่าสิบสองปี ที่รัฐต้องจัดให้อย่างทั่วถึงและมีคุณภาพโดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย.....’ จะเห็นได้ว่ารัฐมีพันธะที่ต้องจัดบริการด้านการศึกษาโดยไม่เสียค่าใช้จ่าย ทั้งนี้ต้องจัดให้บุคคลมีสิทธิและโอกาสเสมอกันในการรับการศึกษา โดยบิดามารดา บุคคล ชุมชน องค์กร และสถาบันต่างๆทางสังคมที่สนับสนุนหรือจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานมีสิทธิได้รับการสนับสนุนจากรัฐให้มีความรู้ความสามารถในการอบรมเลี้ยงดูและให้การศึกษาแก่บุตรหรือผู้ซึ่งอยู่ในความดูแล รวมทั้งเงินอุดหนุนสำหรับการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน

หลักเรื่องความเสมอภาค

ความหมายของความเสมอภาคอาจให้นิยามได้ในหลายแนวทาง¹ ความเสมอภาคตามหลักสิทธิมนุษยชน ได้แก่ การได้รับสิทธิขั้นพื้นฐานตามหลักสิทธิมนุษยชนของมนุษย์ทุกคนอย่างเท่าเทียมกันและเคารพในศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ความเสมอภาคตามหลักกฎหมาย ได้แก่ หลักความยุติธรรมที่ต้องปฏิบัติต่อแต่ละบุคคลในเรื่องนั้นๆอย่างเท่าเทียม ความเสมอภาคตามระบอบประชาธิปไตย ได้แก่ ประชาชนได้รับความเท่าเทียมกันในสิ่งจำเป็นขั้นพื้นฐาน เช่น ปัจจัยสี่ ความมั่นคงปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน การเข้าถึงบริการสาธารณะสวัสดิการสังคม การมีส่วนร่วมทางการเมือง การศึกษา เป็นต้น ทั้งนี้จากแนวคิดเรื่องความเสมอภาคในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยข้างต้น อาจจำแนกประเภทความเสมอภาคได้ดังนี้² (1) ความเสมอภาคในโอกาส ได้แก่ การได้รับบริการสาธารณะอย่างเท่าเทียมกับบุคคลอื่นๆ และไม่ถูกกีดกันออกจากกิจกรรมต่างๆ ของสังคม เช่น โอกาสในการจ้างงาน โอกาสในการเข้าถึงบริการสาธารณสุข โอกาสในการได้รับการศึกษาที่มีคุณภาพ (2) ความเสมอภาคทางสังคม ได้แก่ การเท่าเทียมกันของสมาชิกทุกคนในสังคมโดยไม่ถูกเลือกปฏิบัติเพราะความแตกต่างทางอัตลักษณ์ของบุคคล (3) ความเสมอภาคทางกฎหมาย ได้แก่ ภายใต้กฎหมายเดียวกัน บุคคลย่อมมีสิทธิที่เท่าเทียมกัน หมายความว่ากระบวนการทางกฎหมายตั้งแต่การออกกฎหมายที่เป็นเพื่อประโยชน์ที่เท่าเทียมกันของประชาชนทุกคน การบังคับใช้กฎหมายและการดำเนินการให้เป็นไปตามกฎหมายมีความเสมอภาคเท่าเทียมกันตลอดจนความคุ้มครองทางกฎหมายต้องมุ่งหมายเพื่อสร้างโอกาสที่เท่าเทียมกันต่อประชาชนทุกคนและ (4) ความเสมอภาคทางการเมือง ได้แก่ การให้สิทธิแก่ประชาชนมีส่วนร่วมทางการเมืองอย่างเท่าเทียมกัน ไม่ว่าจะเป็นการมีส่วนร่วมผ่านตัวแทนหรือการมีส่วนร่วมโดยตรง เช่น การจัดให้เกิดความสะดวกและเท่าเทียมกันในการเดินทางไปใช้สิทธิเลือกตั้ง การป้องกันการทุจริตในการเลือกตั้งอย่างไม่เลือกปฏิบัติ

นอกจากนี้หลักประการสำคัญของความเสมอภาค ได้แก่ “การปฏิบัติต่อสิ่งที่เหมือนกันอย่างเท่าเทียมกัน และปฏิบัติต่อสิ่งที่แตกต่างกันให้แตกต่างกันไปตามสาระที่แตกต่างกัน”³ หมายความว่าบุคคลที่นำมาเปรียบเทียบ

¹ ศรัณยู หมั่นทรัพย์, 2553.

² เฟื่องอ้อ

³ ภาคภูมิ โกกะอินทร์, 2549.

เพื่อการปฏิบัติต่อบุคคลนั้นๆ หากมีลักษณะเหมือนกันก็ต้องปฏิบัติเหมือนกัน เช่น ผู้ทำผิดกฎหมายไม่ว่าจะมีเพศชาติกำเนิด การศึกษาใดๆ หากทำผิดกฎหมายในเรื่องเดียวกัน ก็ต้องได้รับการลงโทษทางกฎหมายเหมือนกัน เพราะสาระสำคัญคือการทำผิดกฎหมายเหมือนกันหรือการจัดการศึกษาที่ให้สิทธิเฉพาะคนร่างกายปกติเข้าศึกษา ย่อมขัดต่อหลักการความเสมอภาค เพราะสาระสำคัญคือการใช้สิทธิทางการศึกษาที่เท่าเทียมกันของมนุษย์ แต่หากบุคคลที่นำมาเปรียบเทียบแตกต่างกันก็ต้องปฏิบัติต่อบุคคลนั้นๆ อย่างแตกต่างกันออกไป เช่น การให้สิทธิผู้พิการได้รับการอำนวยความสะดวกจากรัฐเป็นพิเศษย่อมเป็นการสร้างความเสมอภาคและความเท่าเทียมทางโอกาส เนื่องจากมีความแตกต่างกันระหว่างผู้มีร่างกายสมบูรณ์และผู้พิการ

ความไม่เสมอภาคในประเทศไทย

ความเหลื่อมล้ำในสังคมไทยเป็นปัญหาเชิงโครงสร้างที่สะสมมานานสถานการณ์ความขัดแย้งทางการเมืองในปัจจุบันก็มีปัจจัยส่งเสริมประการหนึ่งมาจากการปลูกฝังให้ตระหนักถึงความไม่เสมอภาคในการได้รับโอกาสต่างๆ สาเหตุที่สำคัญประการหนึ่งของปัญหาความเหลื่อมล้ำในสังคมไทยได้แก่การกระจายรายได้ที่ไม่ทั่วถึงทั้งในระดับบุคคลและชุมชน การขยายตัวของระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมเสรีทำให้ปัญหาเรื่องการกระจายรายได้มีความรุนแรงมากยิ่งขึ้น แม้การแก้ไขปัญหของภาครัฐจะช่วยให้ปัญหาความยากจนเป็นไปในทางที่ดีขึ้น แต่ประเด็นปัญหาเรื่องความเหลื่อมล้ำยังคงชัดเจนและมีช่องว่างเพิ่มมากขึ้น สาเหตุหลักๆ ของการเกิดความเหลื่อมล้ำในการกระจายรายได้ ได้แก่ (1) ความแตกต่างในความสามารถของมนุษย์แต่ละคน (2) ความแตกต่างในทรัพย์สินที่ครอบครองอยู่ (3) โอกาสในการศึกษาแตกต่างกัน (4) การดำเนินนโยบายการคลังของรัฐบาล (5) การว่างงาน (6) ภาวะเงินเฟ้อ (7) นโยบายเศรษฐกิจที่ไม่เสมอภาค

อาจกล่าวได้ว่าความไม่เสมอภาคในสังคมไทยมีอยู่ 3 ส่วน⁴ ได้แก่ (1) ความไม่เป็นธรรมด้านเศรษฐกิจ หมายถึงปัญหาความยากจนและช่องว่างระหว่างคนจนกับคนรวย โดยแม้อัตราการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศจะสูงขึ้น แต่ผู้ได้รับประโยชน์จากการเติบโตดังกล่าวจำกัดอยู่เฉพาะคนรวยที่สามารถสะสมทุนได้เพิ่มขึ้น ขณะที่คนยากจนโดยเฉพาะเกษตรกรจำนวนมากไม่มีแม้กระทั่งที่ดินทำกินเป็นของตนเอง (2) ความเหลื่อมล้ำทางการเมือง ได้แก่ ประชาชนขาดโอกาสในการมีส่วนร่วมตัดสินใจกำหนดนโยบายด้านต่างๆ ขณะที่กลุ่มคนรวยหรือทุนอำนาจใหญ่ๆ กลับมีอำนาจต่อรองทางการเมืองเพื่อรักษาผลประโยชน์ให้แก่ตนเอง ซึ่งกลุ่มอำนาจธุรกิจทางการเมืองนี้ไม่ได้มีเฉพาะในแวดวงการเมืองระดับชาติแต่ยังมีอิทธิพลต่อระดับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นด้วย⁵ และ (3) ความไม่เป็นธรรมที่เกิดกับคนด้อยโอกาส เช่น ชาวพื้นเมือง หรือชาวเขา ซึ่งไม่มีอำนาจต่อรองในทางเศรษฐกิจ เป็นต้น

⁴ ปลดล็อกความเหลื่อมล้ำ-ไม่เป็นธรรมในสังคมไทย, เยาวเรศ หยดพวง.

⁵ เพิ่งอ้าง

ดังนั้นจะเห็นได้ว่าปัญหาความยากจนเป็นปัญหาที่สำคัญเนื่องจากเป็นต้นตอที่ก่อให้เกิดปัญหาด้านสังคมอื่นๆตามมา ได้แก่ ปัญหาด้านคุณภาพชีวิต ปัญหาอาชญากรรม ปัญหายาเสพติด และนำไปสู่ความเหลื่อมล้ำทางสังคมในมิติอื่นๆ มีแนวโน้มว่าเด็กที่มาจากครอบครัวที่ยากจนจะประสบปัญหาความยากจนจากรุ่นสู่หากไม่ได้รับความช่วยเหลือให้พ้นจากวงเวียนดังกล่าว สภาวะความยากจนเป็นอุปสรรคให้ผู้ประสบปัญหาขาดโอกาสในการได้รับสิทธิต่างๆ หรือการจัดสรรบริการสาธารณะอย่างเท่าเทียมโดยเฉพาะโอกาสทางการศึกษาซึ่งเป็นหนึ่งหนทางในการช่วยเหลือให้ผู้ยากจนหลุดพ้นจากวงจรความยากจนได้

การศึกษาเพื่อแก้ปัญหาความเหลื่อมล้ำ

หากพิจารณาประเด็นเรื่องความเหลื่อมล้ำในทางเศรษฐกิจ สาเหตุประการสำคัญของการเกิดช่องว่างระหว่างคนรวยกับคนจนได้แก่การขาดโอกาสในการพัฒนาความรู้ความสามารถเพื่อนำทักษะดังกล่าวไปใช้เพื่อการหลุดพ้นจากสถานะความยากจน แนวทางในการพัฒนาทักษะดังกล่าวได้แก่การให้โอกาสทางการศึกษาอย่างมีคุณภาพ ดังนั้นการแก้ปัญหาความเหลื่อมล้ำจึงได้แก่การให้ความสำคัญกับการกระจายโอกาสทางการศึกษาที่มีคุณภาพไปยังเยาวชนทุกระดับโดยเฉพาะกลุ่มคนยากจน อาจกล่าวได้ว่าความเหลื่อมล้ำพิจารณาได้ 3 มิติ⁶ ได้แก่ ความเหลื่อมล้ำด้านความสามารถ ความเหลื่อมล้ำด้านโอกาส และความเหลื่อมล้ำด้านโครงสร้างตลาด ซึ่งการแก้ปัญหาดังกล่าวได้แก่ภาครัฐต้องให้ความสำคัญกับการให้โอกาสทางการศึกษาที่มีคุณภาพแก่เยาวชนอย่างทั่วถึง เมื่อคนจนมีศักยภาพความสามารถในการพึ่งพาตนเองการดำเนินนโยบายใดๆ ของรัฐในการกระจายโอกาสและสร้างความเป็นธรรมในโครงสร้างตลาดก็จะสามารถบรรลุเป้าหมายการดำเนินการได้ดียิ่งขึ้น ดังนั้นจึงเห็นได้ว่าการศึกษามีเป็นเครื่องมือเพื่อลดความเหลื่อมล้ำในสังคมได้หากเยาวชนได้รับการจัดสรรทางการศึกษาที่มีคุณภาพอย่างเสมอภาค นิยามของความเสมอภาคในโอกาสทางการศึกษาได้แก่⁷ สภาพการณ์ที่เยาวชนทุกคนได้รับโอกาสในการพัฒนาทักษะและความรู้ขั้นพื้นฐานที่จำเป็นต่อการอยู่รอดและการอยู่ร่วมกันในสังคม จนกระทั่งทักษะและความรู้พื้นฐานนี้มีอยู่อย่างทัดเทียมกันในเยาวชนทุกคน โดยความเสมอภาคดังกล่าวนี้มีใช้การที่เยาวชนแต่ละคนได้รับการถ่ายทอดความรู้และทักษะในปริมาณที่เท่าเทียมกัน แต่ต้องได้รับการศึกษาในปริมาณที่แตกต่างกันไปตามความแตกต่างทางสติปัญญา สภาพแวดล้อม ฐานะทางเศรษฐกิจ โอกาสทางสังคมของเยาวชนและครอบครัว จนกระทั่งเยาวชนมีความรู้พื้นฐานและทักษะที่เท่าเทียมกัน ทั้งนี้ ในประเด็นการส่งเสริมความเสมอภาคทางการศึกษาโดยภาครัฐ มีแนวทางที่รัฐต้องดำเนินการ 3 ประการ ได้แก่ (1) ความเสมอภาคในด้านสิทธิ โดยรัฐต้องจัดให้ทุกคนมีสิทธิที่จะได้รับการศึกษาภาคบังคับอย่างเสมอภาคกัน มิยอมให้มีความแตกต่างเกี่ยวกับเพศ เชื้อชาติ ฐานะทางเศรษฐกิจ และถิ่นที่อยู่ เป็นข้อจำกัดแต่ประการใด (2) ความเสมอภาคทางด้านโอกาสโดยรัฐต้องจัดให้ทุกคนมีโอกาสและมีเสรีภาพที่จะได้รับการศึกษาในระดับที่สูงกว่าขั้นพื้นฐานโดยเสมอภาคกัน

⁶ ลดความเหลื่อมล้ำต้องทำอะไร, ดร.เกียรติอนันต์ ล้วนแก้ว ผู้อำนวยการศูนย์วิจัย มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์.

⁷ บทความเสนอต่อที่ประชุมในการสัมมนาเรื่อง ปฏิรูปอุดมศึกษา: ปัญหาความเสมอภาค จัดโดยสมาคมอาจารย์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

(3) ความเสมอภาคในการที่จะได้รับการสนับสนุน โดยรัฐต้องสนับสนุนการจัดการศึกษาในอัตราที่จะสามารถลดความเหลื่อมล้ำระหว่างสถานศึกษาในเมืองและในชนบทที่ห่างไกล โดยการจัดการศึกษาของภาครัฐดังกล่าวนั้นไม่ได้หมายความว่าให้เยาวชนทุกคนต้องเข้าศึกษาในระดับอุดมศึกษา แต่ต้องพิจารณาถึงความสามารถ ความถนัด และความสนใจของบุคคล ให้เหมาะสมกับพื้นที่ท้องถิ่น

ปัญหาความไม่เสมอภาคในการจัดการการศึกษา

รายงานวิจัยเรื่อง ‘สภาวะการศึกษาไทย ปี2550/2551 ปัญหาความเสมอภาค และคุณภาพการศึกษาไทย’⁸ ชี้ให้เห็นว่าแม้สถิติจำนวนนักเรียนที่เข้าสู่การศึกษาในระบบจะเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง และนโยบายด้านการศึกษาได้รับการให้ความสำคัญโดยการประกาศใช้กฎหมายเกี่ยวกับการศึกษาของรัฐบาลชุดต่างๆ เช่น การขยายการศึกษาภาคบังคับ 12 ปี เป็นต้น แต่ปัญหาเรื่องความเสมอภาคทางการศึกษายังคงเด่นชัดและปิดกั้นผู้ด้อยโอกาสในสังคมให้ไม่สามารถพัฒนาตนเองไปสู่ความเสมอภาคโดยสภาพปัญหาหลักได้แก่ปัญหาเด็กนักเรียนต้องออกจากโรงเรียนกลางคัน และปัญหาคุณภาพการศึกษา นอกจากนี้ยังพบว่าความแตกต่างด้านการศึกษาระหว่างเมืองกับชนบทยังมีช่องว่างอยู่มาก โดยเยาวชนที่อาศัยอยู่ในชุมชนเมืองจะได้รับโอกาสทางการศึกษาดีกว่าเยาวชนที่อาศัยอยู่ในชุมชนที่มีลักษณะเป็นชนบท และมีแนวโน้มว่าเยาวชนที่อยู่ในครอบครัวที่ยากจนต้องหยุดเรียนและเข้าสู่กำลังแรงงานเพื่อประกอบอาชีพยกระดับสถานะความเป็นอยู่ของครอบครัว⁹ โดยความแตกต่างทางการศึกษาระหว่างเยาวชนอายุ 16-18 ปี ในเขตเมืองและชนบทพบว่า¹⁰ ร้อยละ 44 ของเยาวชนในเขตเมืองได้เรียนตามเกณฑ์ ส่วนเยาวชนในชนบทเพียงร้อยละ 29 ได้เรียนตามเกณฑ์

ปัญหาความไม่เสมอภาคในโอกาสการเข้าศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษาอาจจำแนกได้เป็นสาเหตุ 4 ประการ¹¹ ได้แก่ (1) สาเหตุอันสืบเนื่องมาจากความแตกต่างด้านฐานะทางเศรษฐกิจ อาจกล่าวได้ว่าการศึกษาระดับที่สูงขึ้นยังต้องมีค่าใช้จ่ายสูงขึ้นตามไปด้วย โดยการศึกษาในระดับอุดมศึกษา ผู้เข้าศึกษาไม่เพียงแต่มีภาระค่าใช้จ่ายด้านต่างๆ เช่น ค่าธรรมเนียมการศึกษา การอุปกรณ์การศึกษา ตลอดจนค่าใช้จ่ายในการดำเนินชีวิตในขณะที่ศึกษาเท่านั้น แต่ยังสูญเสียโอกาสในการทำงานเพื่อมีรายได้ด้วย (Opportunity Cost) ดังนั้นนักศึกษาที่จะสามารถเข้าศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษาได้นั้น ครอบครัวต้องมีฐานะความเป็นอยู่ที่ดีในระดับหนึ่งและสามารถรับภาระค่าใช้จ่ายในการส่งเสียบุตรหลานได้จนจบหลักสูตรดังนั้นเงื่อนไขสำคัญประการหนึ่งที่จะทำให้ประชาชนมีความเสมอภาคในโอกาสทางการศึกษาจึงได้แก่การส่งเสริมให้ประชาชนมีฐานะทางเศรษฐกิจที่เท่าเทียมกัน โดยการดำเนินการของภาครัฐให้การกระจายได้เป็นไปอย่างเท่าเทียม และครอบครัวที่ยากจนควรต้องได้รับโอกาสที่เอื้อต่อการส่งเสริมการศึกษาของบุตรหลานเป็นพิเศษ (2) สาเหตุจากนโยบายการใช้จ่ายของรัฐบาลเพื่อการศึกษา

⁸ รศ.วิทย์กร เชียงกุล คณบดีวิทยาลัยนวัตกรรม มหาวิทยาลัยรังสิต.

⁹ ความไม่เท่าเทียมกันด้านการศึกษา: เมืองและชนบท, อุมารณ ภัทรวณิช และปัทมา อมรสิริสมบุญ.

¹⁰ เฟื่องอึ้ง

¹¹ บทความเสนอต่อที่ประชุมในการสัมมนาเรื่อง ปฏิรูปการศึกษา : ปัญหาความเสมอภาค จัดโดยสภาคณาจารย์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

โดยในอดีต การใช้จ่ายของรัฐบาลเพื่อการศึกษาจะให้ความสำคัญกับการศึกษาระดับอาชีวศึกษาและอุดมศึกษา บางประเภทที่ตอบสนองความต้องการของตลาดแรงงาน ฐานคิดดังกล่าวนี้ทำให้รัฐบาลละเลยต่อการมุ่งจัดการศึกษาในระดับประถมศึกษาแต่กลับให้ความสำคัญกับการผลิตกำลังคนชั้นสูงและกำลังคนชั้นกลาง ก่อให้เกิดความไม่เท่าเทียมกันในโอกาสทางการศึกษาซึ่งมีจุดเริ่มต้นจากการศึกษาในระดับประถมศึกษาและส่งผลต่อความเสมอภาคในระดับอุดมศึกษา นอกจากนี้ยังพบว่าพื้นที่มีผลต่อความไม่เท่าเทียมกันในการศึกษาด้วย โดยจังหวัดที่มีการศึกษาดีอยู่แล้วมีแนวโน้มที่จะได้รับการสนับสนุนทางการเงินจากรัฐบาลมากกว่าจังหวัดที่ด้อยการศึกษา เนื่องจากการจัดสรรงบประมาณของรัฐบาลได้พิจารณาจากความขาดแคลนปริมาณการศึกษาตามภูมิภาค เมื่อเยาวชนในพื้นที่ด้อยโอกาสไม่ได้รับโอกาสทางการศึกษาระดับต้นก็ย่อมหมดโอกาสที่ศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้นต่อไป ทำให้ความไม่เท่าเทียมกันทางการศึกษาของพื้นที่ดังกล่าวยิ่งแตกต่างกันเรื่อยๆ (3) สาเหตุเนื่องมาจากความแตกต่างด้านคุณภาพการศึกษา โดยแม้เยาวชนจะมีสติปัญญาที่เท่าเทียมกัน แต่หากการรับการศึกษาเป็นไปอย่างไม่มีคุณภาพทัดเทียมกันก็ย่อมส่งผลต่อโอกาสทางการศึกษาในระดับที่สูงต่อไป ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดได้แก่ความแตกต่างระหว่างการจัดการศึกษาระหว่างโรงเรียนชื่อดังและโรงเรียนขนาดเล็ก หรือระหว่างโรงเรียนในเมืองใหญ่กับโรงเรียนในชนบท โดยความแตกต่างดังกล่าวมีสาเหตุมาจาก การจัดสรรงบประมาณจากภาครัฐ อัตราส่วนระหว่างผู้เรียนกับผู้สอน คุณภาพของครูผู้สอน อุปกรณ์การศึกษา เป็นต้น โดยโรงเรียนขนาดใหญ่ที่มีการจัดการศึกษาที่มีคุณภาพล้วนแต่กระจุกตัวอยู่ในเมืองขนาดใหญ่ จึงเป็นไปได้ยากที่เด็กยากจนในชนบทจะได้เข้าเรียนในโรงเรียนที่มีคุณภาพ นอกจากนี้การสอบคัดเลือกนักเรียนเพื่อศึกษาต่อยังส่งผลให้เด็กจากครอบครัวที่มีฐานะดีมีโอกาสเข้าเรียนในโรงเรียนที่มีคุณภาพดี ส่วนเด็กจากครอบครัวยากจนที่ไม่ได้รับการศึกษาที่มีคุณภาพย่อมไม่สามารถแข่งขันได้เป็นการส่งเสริมความไม่เสมอภาคของโอกาสในการเข้าถึงการศึกษาระดับอุดมศึกษาให้มากยิ่งขึ้น และ(4) สาเหตุอันสืบเนื่องจากการสอบคัดเลือก โดยการใช้เกณฑ์การสอบวัดความรู้ด้านเนื้อหาวิชาที่เรียนโดยไม่พิจารณาถึงองค์ประกอบด้านอื่นๆ ย่อมจะทำให้เด็กจากครอบครัวที่มีพื้นฐานที่ดีและได้รับโอกาสทางการศึกษาระดับต้นเป็นอย่างดีได้รับคัดเลือกเข้าศึกษาต่อ ได้เปรียบเด็กที่มาจากครอบครัวที่ด้อยโอกาส ดังนั้นโอกาสของเด็กจากครอบครัวยากจนที่ต้องการการพัฒนาตนเองเป็นพิเศษจึงมีน้อยและจัดเป็นความไม่เท่าเทียมกัน

ข้อเสนอแนะ

1. รัฐบาลต้องมีความจริงจังให้ความสำคัญกับระบบการศึกษาซึ่งจะมีส่วนสำคัญในการพัฒนาประเทศ โดยต้องจัดสรรงบประมาณเพื่อการพัฒนาสถาบันการศึกษาทุกระดับให้มีคุณภาพเท่าเทียมหรือใกล้เคียงกับสถาบันการศึกษาที่ได้รับการยอมรับ
2. ผู้มีส่วนในการกำหนดและบริหารนโยบายควรต้องมีแนวคิดให้ความสำคัญกับการใช้การศึกษาเป็นเครื่องมือแก้ปัญหาสังคมโดยเฉพาะปัญหาความยากจน แม้มีความจำเป็นที่รัฐบาลต้องให้ความสำคัญกับการพัฒนาสถาบันการศึกษาเพื่อพัฒนาความสามารถแข่งขันในระดับนานาชาติโดยจะเห็นได้จากการจัดสรรงบประมาณที่เน้นให้ความสำคัญกับมหาวิทยาลัยชั้นนำของประเทศ แต่การให้โอกาสผู้ที่ด้อยโอกาสในสังคมให้สามารถพัฒนาตนเองไปสู่ความเสมอภาคก็มีความสำคัญเช่นเดียวกัน

3. การใช้แนวทางมอบทุนการศึกษาแก่เด็กยากจน ทำให้มีผู้ได้รับผลประโยชน์เพียงกลุ่มเดียวที่ได้รับเลือกให้ได้รับทุนการศึกษาดังกล่าว ดังนั้นแนวทางที่เหมาะสมที่ภาครัฐสามารถดำเนินการได้เกิดประโยชน์แก่คนยากจนกลุ่มใหญ่ได้แก่ การกระจายโอกาสทางการศึกษาที่มีคุณภาพไปยังกลุ่มคนยากจนด้วย ไม่ว่าจะโดยการลงทุนงบประมาณพัฒนาคุณภาพการศึกษาไปยังสถาบันการศึกษาต่างๆไม่ให้เกิดการกระจุกเฉพาะสถาบันชั้นนำ หรือการเปิดโอกาสให้คนยากจนมีโอกาสในการเข้าศึกษาในสถาบันการศึกษาชั้นนำ เพื่อมิให้เด็กยากจนดังกล่าวต้องอยู่ในวัฏจักรความยากจนต่อไป

4. ปัญหาเรื่องเด็กหยุดเรียนเพื่อทำงานช่วยเหลือครอบครัว เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้เยาวชนไม่ได้รับโอกาสทางการศึกษาอย่างเท่าเทียมกับเยาวชนอื่นๆ ซึ่งโอกาสทางการศึกษาสามารถพัฒนาและยกระดับคุณภาพชีวิตของเยาวชนและครอบครัวได้ การประสานหน่วยงานด้านการส่งเสริมอาชีพในชุมชนเพื่อเพิ่มรายได้ให้กับครอบครัวที่ยากจน น่าจะทำให้เยาวชนมีโอกาสได้ศึกษาต่อไปตามระบบ หรืออย่างน้อยที่สุดอาจส่งเสริมกิจกรรมรายได้พิเศษของเยาวชนในช่วงวันหยุดเพื่อแบ่งเบาภาระครอบครัวโดยไม่จำเป็นต้องเลิกเรียนเพื่อทำงานเต็มเวลา นอกจากนี้ทัศนคติของพ่อแม่และผู้ปกครองก็เป็นแรงจูงใจสนับสนุนให้เยาวชนไม่ออกจากระบบการศึกษา ดังนั้นผู้มีส่วนเกี่ยวข้องต้องส่งเสริมให้พ่อแม่ผู้ปกครองตระหนักถึงความสำคัญของการศึกษาของเด็ก การออกจากโรงเรียนเพื่อมาช่วยทำงานอาจเป็นการแก้ปัญหารายได้ระยะสั้น แต่การไม่ได้รับการศึกษาจะทำให้เยาวชนต้องอยู่ในวงจรความยากจนต่อไปจากรุ่นสู่รุ่น

5. ต้องระบุงานคิดเรื่องการใช้ระดับการศึกษาเป็นตัวตัดสินศักยภาพความสามารถของตัวบุคคลเนื่องจากคนยากจนในพื้นที่ห่างไกลยังประสบกับปัญหาการได้รับโอกาสทางการศึกษาอย่างเท่าเทียม การที่สังคมมีค่านิยมตัดสินตัวบุคคลจากระดับการศึกษา ย่อมทำให้การศึกษากลายเป็นเครื่องมือที่ส่งเสริมความไม่เท่าเทียมกันในสังคม ปิดโอกาสคนยากจนในการพัฒนาตนเองเพื่อให้หลุดพ้นจากวงจรความยากลำบากในการดำเนินชีวิต ตอกย้ำปัญหาความเหลื่อมล้ำในสังคมจากรุ่นสู่รุ่นต่อไป

บทสรุป

ปัญหาความเหลื่อมล้ำในสังคมนำไปสู่ความยากลำบากในการดำเนินนโยบายด้านการพัฒนาประเทศ เป็นปัญหาที่สะสมมาจากการไม่สามารถจัดการให้คนทุกระดับสามารถเข้าถึงโอกาสด้านต่างๆ อย่างเท่าเทียมกันโดยเฉพาะด้านโอกาสทางการศึกษาที่มีคุณภาพ ความเท่าเทียมกันดังกล่าวเป็นหัวใจของระบอบประชาธิปไตยและเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานที่ได้รับการรับรองไว้ทั้งในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยและพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 จากการรวบรวมเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทำให้ค้นพบว่าแม้รัฐบาลชุดต่างๆจะให้ความสำคัญกับการศึกษาโดยได้กำหนดนโยบายและมาตรการต่างๆเพื่อส่งเสริมความเสมอภาค แต่ในทางปฏิบัติยังมีเยาวชนอีกจำนวนมากโดยเฉพาะโดยเฉพาะครอบครัวผู้ด้อยโอกาสในชนบทยังคงไม่ได้รับการศึกษาที่มีคุณภาพ ตอกย้ำปัญหาความเหลื่อมล้ำทางสังคมให้ยิ่งเด่นชัดและรุนแรงมากยิ่งขึ้นดังนั้นรัฐบาลและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องจึงต้องเล็งเห็นถึงความสำคัญของการศึกษาซึ่งจะเป็นแนวทางเพื่อสร้างความเป็นธรรมที่ยั่งยืน โดยการสร้างพลเมืองของชาติที่มีทักษะความสามารถในการพึ่งพาตนเอง นอกจากจะเป็นการยกระดับความเป็นอยู่ทั้งของตนเองและ

ครอบครัวให้หลุดพ้นจากวัฏจักรความยากจนแล้ว ยังเป็นการสร้างพลังพลเมืองของชาติที่มีคุณภาพ ขับเคลื่อนประเทศไปสู่เป้าหมายความกินดีอยู่ดีทั้งในมิติด้านเศรษฐกิจและความเสมอภาคทางสังคม

บรรณานุกรม

- กิตติคุณ ตั้งคำ. (2557). ความเหลื่อมล้ำ ปัญหาใหญ่ในสังคมไทย. ค้นเมื่อวันที่ 25 มีนาคม 2557. จาก http://politicsofdevelopment.blogspot.com/2008/10/blog-post_2474.html.
- ชาญเชาวน์ ไชยานุกิจ. (2556, 25 มิถุนายน). ความเหลื่อมล้ำทางโอกาส. การเมือง: ทศนะวิจารณ์. กรุงเทพฯธุรกิจ, 6
- ภาคภูมิ โกเกอินทร์. (2549). หลักความเสมอภาคในระบบกฎหมายไทย. วิทยานิพนธ์นิติศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- เยาวเรศ หยตพวง. (2557). ปลดล็อกความเหลื่อมล้ำไม่เป็นธรรมในสังคมไทย เรียบเรียง จากบทสัมภาษณ์นายแพทย์ธีรวัชร พัทธพัชร์. ค้นเมื่อวันที่ 24 มีนาคม 2557. จาก http://www.codi.or.th/reform/index.php?option=com_content&view=article&id=1%3A2011-03-07-03-26.
- วิทยากร เชียงกุล. (2551). สภาวะการศึกษาไทยปี 2550/2551 “ปัญหาความเสมอภาคและคุณภาพ การศึกษาไทย”. กรุงเทพฯ : วี.ที.ซี. คอมมิวนิเคชั่น.
- ศรีบุญ หมั่นทรัพย์. (2557). ความเสมอภาค. ค้นเมื่อวันที่ 11 เมษายน 2557. จาก http://www.kpi.ac.th/ppd/index.php?name=content&main_id=12&page_id=44.
- ชัยสิทธิ์ อนุชิตวรวงศ์, ธิดา อินทรโชติและสมชัย จิตสุชน. (2549). รายงานที่ดีอาร์ไอ ฉบับที่ 40 ความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจกับความขัดแย้งในสังคม : ทฤษฎีประสบการณ์และแนวทางสมานฉันท์ เดือนพฤศจิกายน 2549. กรุงเทพฯ : สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย.
- สภาคณาจารย์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. (ม.ป.ป.). บทความเสนอต่อที่ประชุมในการสัมมนาเรื่อง “ปฏิรูปการศึกษา : ปัญหาความเสมอภาค” วารสารศูนย์ศึกษา, 21,(7).
- สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2533). สำนวนประชากรและเคหะ พ.ศ.2533. กรุงเทพฯ : สำนักนายกรัฐมนตรี.
- อุมาภรณ์ ภัทรสวัสดิ์ และปัทมา อมรสิริสมบูรณ์. (2550). ความไม่เท่าเทียมด้านการศึกษา: เมืองและชนบทประชากรและสังคม. นครปฐม : สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล.